

Sygn. akt I ACa 973/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Piotr Wójtowicz
Sędziowie :	SA Tomasz Ślęzak SO del. Joanna Naczyńska (spr.)
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 20 lutego 2015 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Skarbowego w (...)

przeciwko M. W., P. W. i K. W.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 29 lipca 2014 r., sygn. akt I C 864/13,

prostując zawartą w punkcie 2. zaskarżonego wyroku niedokładność przez wpisanie po słowach: „uznaje za bezskuteczną” słów: „w stosunku do powoda”,

1) oddala apelację;

2) zasądza od każdego z pozwanych na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa po 1 800 (tysiąc osiemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 973/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 lipca 2014r. Sąd Okręgowy w Katowicach uznał za bezskuteczne w stosunku do powoda Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego w (...) czynności prawne dokonane przed notariuszem S. O. w dniu 28 listopada 2012r. (rep. (...) i rep. (...)), na mocy których A. W. i H. B. odrzuciły spadek przypadający im z mocy ustawy po G. J., zmarłym 16. czerwca 2012r., a to w celu zaspokojenia wierzytelności przysługujących powodowi względem A. W.

i H. B. z tytułu zaległego podatku od towarów i usług za lata 2007-2009. Nadto Sąd Okręgowy zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 7 200 zł z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Rozstrzygnięcie to Sąd Okręgowy podjął po ustaleniu, iż A. W. i H. B. są dłużnikami powoda z tytułu zaległego podatku od towarów i usług za lata 2007-2009r., określonego prawomocnymi decyzjami organów skarbowych. Łączna kwota zaległości podatkowych H. B., odpowiadającej za nie solidarnie ze S. B. z odsetkami to 8 890 496,67zł, a zaległości podatkowe A. W. z odsetkami wynoszą 11 869 698,21zł. Egzekucja prowadzona z majątku obu dłużniczek jest bezskuteczna. H. B. i A. W. posiadają udziały w prawie własności i prawo własności nieruchomości, ale prawa te są obciążone hipotekami o istotnych wartościach i powód nie może do nich skierować skutecznej egzekucji. (...) zmarł G. J. syn H. B. i brat A. W.. Spadkodawca był właścicielem zabudowanej nieruchomości położonej w R. przy ul. (...), którą nabył w grudniu 2011r. za cenę 350.000zł. Nieruchomość ta jest obciążona hipoteką w wysokości 263.290zł, stanowiącą zabezpieczenie spłaty kredytu. G. J. był też właścicielem samochodu P. (...), rok produkcji 2008, zakupionego w maju 2012r. za 43.050 zł. Zmarły nie miał zaległości o charakterze publicznoprawnym. 28 listopada 2012r. przed notariuszem S. O. H. B. i A. W. odrzuciły spadek po G. J.. Prawomocnym postanowieniem z 7 czerwca 2013 r. (sygn. akt I Ns 1901/12), Sąd Rejonowy w B. stwierdził, że spadek po G. J. nabyli na mocy ustawy, z dobrodziejstwem inwentarza, pozwani M., P. i K. W. – każdy w 1/3 części. Powód powziął o tym wiadomość 3 lipca 2013r.

Sąd Okręgowy stwierdził, iż podstawę prawną roszczenia powoda stanowi art. 1024 k.c. w związku z odpowiednio stosowanymi przepisami o ochronie wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika, tj. art. 527 k.c. i nast. Podkreślił, iż ochronie przewidzianej normą art. 1024 k.c. podlega wierzyciel osobisty spadkobiercy, kiedy spadkobierca spadek odrzucił w sytuacji, gdy jego majątek osobisty jest obciążony długami. Odrzucenie spadku powoduje bowiem, że pewne aktywa nie wejdą do majątku osobistego dłużnika, co uniemożliwi lub ograniczy możliwość zaspokojenia roszczeń wierzyciela. Odrzucenie spadku stanowi więc de facto działanie dłużnika mające na celu pokrzywdzenie wierzyciela. Jeżeli jednak wierzyciel może się zaspokoić z majątku osobistego dłużnika lub też rzeczywisty spadkobierca wskaże wierzycielowi mienie dłużnika wystarczające do zaspokojenia roszczeń, czy sam zaspokoi wierzyciela (art. 530 k.c.), roszczenie z art. 1024 k.c. wierzycielowi nie przysługuje. Nadto, Sąd Okręgowy podkreślił, iż przesłanka działania dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela nie zachodzi, gdy spadek jest przeciążony długami, a więc można wykazać brak aktywów, które mogłyby posłużyć do zaspokojenia wierzycieli osobistych spadkobiercy, który spadek odrzucił. Sąd Okręgowy podkreślił, iż nie należy do przesłanek stosowania art. 1024 k.c. świadomość spadkobiercy wstępującego w prawa spadkobiercy odrzucającego spadek, iż odrzucenie spadku nastąpiło z pokrzywdzeniem wierzycieli spadkobiercy pierwotnie powołanego. Przenosząc te rozważania na grunt rozpatrywanej sprawy, Sąd Okręgowy stwierdził, iż powód zachował termin do wytoczenia niniejszego powództwa określony w art. 1024§2 k.c., jak i że wykazał, iż w chwili odrzucenia spadku przez A. W. i H. B. miał wymagalne wierzytelności względem obu dłużniczek oraz wykazał, że dłużniczki są niewypłacalne i nie jest mu znany majątek, z którego mógłby prowadzić skuteczną egzekucję. Sąd Okręgowy przyjął, iż dłużniczki odrzuciły spadek po G. J., mając świadomość swych zobowiązań podatkowych względem powoda. Odrzuciły spadek, gdy ich osobisty majątek był obciążony długami. Skutkowało to tym, iż objęte spadkiem składniki majątkowe nie weszły do ich majątków, a ze składników tych powód mógłby przynajmniej w części zaspokoić swe wierzytelności. Tym działaniem uniemożliwiły powodowi egzekucję z odziedziczonych składników majątkowych. Sąd Okręgowy uznał, iż nawet jeżeli nieruchomość zmarłego była obciążona hipoteką, to nie oznacza to, że spadkodawca nie spłacił przynajmniej w części długu kredytowego, a nadto – skoro wartość wpisanej hipoteki jest mniejsza od ceny zakupu nieruchomości, to nie można zakładać, że spłata hipoteki pochłonęłaby całą wartość nieruchomości. Sąd Okręgowy miał również na uwadze, iż nieruchomość nie była jedynym składnikiem masy odrzuconego spadku, jako że spadkodawca posiadał także samochód osobowy o wartości 43 tys.zł. Sąd Okręgowy stwierdził, iż w tym stanie rzeczy można przyjąć, iż po uregulowaniu zadłużenia kredytowego G. J., nie doszłoby do wyczerpania wartości spadku, w związku z czym w majątku H. B. i A. W. pozostałyby środki na pomniejszenie długu z tytułu zaległych podatków. Podsumowując, Sąd Okręgowy uznał, iż przesłanki z art.1024 k.c. zostały spełnione, w związku z czym uwzględnił powództwo. O kosztach procesu orzekł zgodnie z art. 98 i 108 k.p.c. w zw. z § 6 punkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności

radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Apelację od wyroku wnieśli pozwani, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na ich rzecz kosztów postępowania. Alternatywnie domagali się uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Zarzucili sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, polegającą na nieuzasadnionym przyjęciu, iż

- powód mógłby zaspokoić swoją wierzytelność z odrzuconego przez dłużniczki majątku spadkowego, podczas gdy zadłużenie z tytułu kredytu hipotecznego przewyższało wartość odziedziczonego spadku, co uniemożliwiłoby egzekucję wierzytelności powoda ze spadku,

- wskutek odrzucenia spadku dłużniczki stały się niewypłacalne w wyższym stopniu niż były, podczas gdy odrzucenie spadku nie zwiększyło niewypłacalności dłużniczek, a wręcz przeciwnie, przyjęcie spadku prowadziło do zwiększenia ich zadłużenia, wskutek braku realnych możliwości regulowania rat kredytu hipotecznego,

- uregulowanie kredytu hipotecznego nie doprowadziło do wyczerpania całości spadku, podczas gdy obciążenie hipoteczne nieruchomości w dacie dokonania zaskarżonej czynności oraz w dacie jej zaskarżenia, przewyższało wartość udziału każdej z dłużniczek w majątku spadkowym,

- pozwani nie wykazali, iż powód nie posiadałby możliwości uzyskania zaspokojenia wierzytelności z odrzuconego majątku spadkowego, podczas gdy z przedstawionych wyliczeń kosztów postępowania egzekucyjnego wynika, iż udział w spadku każdej z dłużniczek nie wystarczyłby na zaspokojenie nawet uprzywilejowanego wierzyciela hipotecznego – banku,

- dłużniczki odrzuciły spadek w celu pokrzywdzenia wierzyciela, podczas gdy sytuacja finansowa dłużniczek nie pozwala im na regulowanie rat kredytu, zatem przyjęcie spadku spowodowałoby zwiększenie ich zadłużenia,

- istnieje związek przyczynowy między odrzuceniem spadku, niewypłacalnością dłużniczek, a pokrzywdzeniem wierzyciela.

Apelujący zarzucili również naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a w szczególności:

- art. 233 § 1 k.p.c. przez dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny dowodów oraz zaniechanie wszechstronnego rozważenia zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego przez pominięcie zeznań M. W. i A. W., a także przez jednostronne uznanie, iż powód posiadał możliwość skutecznego zaspokojenia części swoich roszczeń ze spadku,

- art. 316 k.p.c. przez brak oparcia rozstrzygnięcia o pełny materiał dowodowy zebrany w sprawie i przyjęcie wniosków, będących podstawą wyroku wyłącznie w oparciu o twierdzenia powoda, przy jednoczesnym braku wskazania w uzasadnieniu wyroku przyczyn, dla których Sąd Okręgowy odmówił wiarygodności zeznaniom strony pozwanej;

- art. 321§1 i art. 325 k.p.c. przez błędne sformułowanie sentencji wyroku, a zarazem orzeczenie o żądaniu, które nie było objęte podstawą faktyczną i prawną powództwa, polegające na braku wskazania indywidualnego wierzyciela, w stosunku do którego odrzucenie spadku przez H. B. zostało uznane za bezskuteczne, a w konsekwencji orzeczenie ponad żądanie pozwu,

- art. 328§2 k.p.c. przez wadliwe uzasadnienie wyroku, bez pogłębionej analizy zgromadzonych dowodów i przyjęcie przez Sąd jako własnych twierdzeń oraz okoliczności wskazanych w pozwie.

Nadto, apelujący podnieśli zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego, a to:

- art. 1024 w zw. z art. 527 § 1 k.c. przez błędną ich wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do uznania, iż:

a) zachodzi związek przyczynowy pomiędzy odrzuceniem spadku przez dłużniczki, a pokrzywdzeniem powoda, podczas gdy wnioski wynikające z przeprowadzonych dowodów prowadzą do konkluzji, iż sytuacja finansowa dłużniczek nie pozwalała im na regulowanie rat kredytu, zatem przyjęcie spadku spowodowałoby zwiększenie ich zadłużenia, a nadto obciążenie hipoteczne nieruchomości przewyższałoby znacznie wartość udziału każdej z dłużniczek w spadku, co niweczy ewentualny związek przyczynowy pomiędzy odrzuceniem spadku, niewypłacalnością dłużniczek a pokrzywdzeniem wierzyciela,

b) w wyniku odrzucenia spadku dłużniczki stały się niewypłacalne w większym stopniu niż przed datą tej czynności, podczas gdy ustalenia w zakresie wysokości wymagalnych zobowiązań wskazują, iż to przyjęcie spadku prowadziło do zwiększenia zadłużenia każdej z dłużniczek, a zatem do zwiększenia ich niewypłacalności;

- art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do nieuzasadnionego, dowolnego i arbitralnego obciążenia strony pozwanej ciężarem dowodu, iż powód nie mógł zaspokoić swojej wierzycelności ze składników majątkowych wchodzących w skład odrzuconego spadku, podczas gdy to powód winien był wykazać, iż doszło do jego pokrzywdzenia wskutek odrzucenia spadku przez dłużniczki.

Powód wniósł o oddalenie apelacji, jako oczywiście bezzasadnej, przy czym podzielił twierdzenia apelacji dotyczące błędnej redakcji punktu drugiego zaskarżonego wyroku, wywodząc iż brak wskazania wierzyciela, w stosunku do którego odrzucenie spadku przez H. B. zostało uznane za bezskuteczne, stanowi oczywistą niedokładność, w związku z czym podlega sprostowaniu. Wnosił o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Trafnie apelacja wytyka wadliwość sformułowania sentencji orzeczenia. Wadliwość ta jest oczywista, także dla powoda i Sądu Apelacyjnego, przede wszystkim jako wykraczająca poza żądanie pozwu i nie odpowiadająca istocie powództwa regulowanego normą art. 1024 k.c. Skutkiem uznania za bezskuteczne oświadczenia spadkobiercy o odrzuceniu spadku jest bowiem jedynie tzw. bezskuteczność względna, która wywołuje skutki prawne jedynie w stosunku do wierzyciela, który odrzucenie spadku zaskarżył. Zaskarżone orzeczenie sądu nie ma wpływu na porządek dziedziczenia po G. J., odrzucające spadek spadkobierczyni (dłużniczki) w dalszym ciągu są traktowane jak osoby, które nie dożyły chwili otwarcia spadku, a osoby powołane do spadku w ich miejsce są rzeczywistymi spadkobiercami. Sąd Okręgowy określił powoda, jako wierzyciela względem, którego uznał odrzucenie spadku przez dłużniczkę A. W. za bezskuteczne, natomiast jedynie omyłkowo, nie określił powoda, jako wierzyciela względem, którego uznał odrzucenie spadku przez dłużniczkę H. B. za bezskuteczne. Dlatego też niedokładność tę, jako oczywistą, Sąd Apelacyjny sprostował - w oparciu o art. 350 § 1 i 3 k.p.c. - przez dodanie w punkcie drugim zaskarżonego wyroku zastrzeżenia, że odrzucenie spadku także przez tę H. B. uznane zostało przez Sąd Okręgowy za bezskuteczne tylko w stosunku do powoda.

Odnosząc się natomiast do zarzutów apelacji, w pierwszej kolejności, Sąd Apelacyjny stwierdza, iż ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia w sprawie były prawidłowe i znajdowały potwierdzenie w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym. Podejmując je, Sąd Okręgowy nie naruszył w żadnej mierze przepisów procesowych, w tym art. 233 §1 k.p.c., jako że nie przekroczył zasad swobodnej oceny dowodów, ani też nie naruszył zasad logiki i doświadczenia życiowego. Stąd też ustalenia te Sąd Odwoławczy podzielił i przyjął za własne, dzieląc też w pełni ich ocenę prawną.

Dłużniczki H. B. i A. W. w dacie odrzucenia spadku po G. J. były i nadal są niewypłacalne. Świadczy o tym niezbiecie prowadzona przeciwko nim bezskuteczna egzekucja, jak i fakt braku wskazania tak przez nie, jak i przez pozwanych składników majątkowych dłużniczek, z których powód mógłby wyegzekwować ich zaległości podatkowe. Wbrew wywiodom pozwanych, jak i wbrew twierdzeniom samych dłużniczek wyniki przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego nie pozwalały na przyjęcie, iż spadek po G. J. był przeciążony długami. Tezie tej przeczą proste obliczenia matematyczne, nie wzruszone w żadnej mierze zeznaniami pozwanych. Otóż, tak jak to trafnie

podkreślił Sąd Okręgowy wartość aktywów spadku wynosiła ok. 393.000zł, stanowiła ją suma wartości nieruchomości (ok. 350.000zł) i samochodu (ok. 43.000zł). Spadek obciążony był długiem hipotecznym wobec banku. Sąd Okręgowy przyjął, iż dług ten nie przekracza wartości hipoteki, tj. 263.000zł, zaś powodowie w apelacji wskazali, iż dług ten to suma ok. 250.000zł. Rzeczą pozwanych, jako spadkobierców G. J. było wykazanie, iż spadek jest przeciążony. Dowodem tej okoliczności mogłoby być zaświadczenie banku o wysokości salda kredytu na dzień śmierci G. J. i ewentualnie innych długów spadkodawcy. Takich dokumentów pozwani nie przedłożyli. W tym stanie rzeczy uprawnioną była konkluzja Sądu Okręgowego, iż powód mógłby ze spadku zaspokoić swe roszczenia co najmniej do kwoty 86.000zł, stanowiącej różnicę między wartością składników majątkowych (393.000zł), a wysokością maksymalną długu hipotecznego (263.000zł). Wywód pozwanych, iż każda z dłużniczek odziedziczyłaby wynoszący 1/2 udział w spadkowej nieruchomości o wartości 175.000zł oraz udział w samochodzie o wartości 21.000zł, a byłaby zobowiązana do spłaty kredytu hipotecznego w kwocie 250.000zł dotknięty jest błędem logicznym, jako że nie każda, a obie dłużniczki – do działu spadku solidarnie, a następnie każda w połowie byłyby obciążone spłatą tego kredytu (art. 1034 § 1 i 2 k.c.). Zatem wartość aktywów przypadająca na każdą z dłużniczek pomniejszona o przypadającą na nią część długu hipotecznego dałaby wartość dodatnią, przekraczającą 40.000zł. Nie należy też zakładać, że nieruchomość musiałaby zostać zbyta w drodze sprzedaży egzekucyjnej, z czym wiązałyby się 15% koszty. Nie sposób bowiem wykluczyć porozumienia wszystkich osób zainteresowanych sprzedażą tej nieruchomości. A nawet, gdyby musiało dojść do sprzedaży licytacyjnej, to z zestawienia powyższych wartości wynika, że i tak po potrąceniu kosztów egzekucji i po spłacie banku pozostałyby środki umożliwiające choć częściowe zaspokojenie wierzyciela podatkowego. Na marginesie już tylko zauważyć należy, iż koszty egzekucji z nieruchomości prowadzonej w trybie ustawy z 17 czerwca 1966r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn. Dz.U. z 2014r., poz. 1619 ze zm.; art. 64 § 1 pkt. 6 tej ustawy) są niższe niż koszty egzekucji sądowej, ponieważ za zajęcie nieruchomości w toku egzekucji administracyjnej pobierane jest 8% kwoty egzekwowanej należności, przy czym nie więcej niż 34.200zł. Podsumowując, pozbawiony był racji (i nie wykazany) wywód pozwanych, iż spadek był przeciążony długami, a przyjęcie spadku nie poprawiłoby sytuacji finansowej dłużniczek, w tym by powód nie mógł, choć w części zaspokoić swojej wierzytelności z przedmiotów wchodzących w skład spadku. Nie miała przy tym znaczenia dla rozstrzygnięcia okoliczność, czy dłużniczki byłyby w stanie spłacać bieżące raty kredytowe spadkodawcy, co więcej raty te w zaistniałej sytuacji stanowiłyby już ich osobisty nakład na spadkową nieruchomość. W świetle tychże wniosków, jako oczywisty jawi się związek przyczynowy między odrzuceniem spadku, pogłębieniem stanu niewypłacalności dłużniczek, a pokrzywdzeniem wierzyciela

Z tych to też przyczyn, Sąd Apelacyjny uznał, iż zarzuty apelacji nie są w stanie wzruszyć trafności zaskarżonego wyroku. Konkluzje te legły u podstaw oddalenia apelacji - w oparciu o art. 385 k.p.c., jako bezzasadnej. O kosztach postępowania apelacyjnego, Sąd Apelacyjny orzekł na zasadzie odpowiedzialności za wynik sporu, w oparciu o art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 i 108 § 1 k.p.c., zasądzając od każdego z pozwanych na rzecz powoda po 1.800zł z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego powoda w postępowaniu apelacyjnym, łącznie 5.400zł odpowiadającej stawce minimalnej określonej w § 6 pkt. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013r., poz. 461 ze zm.).